

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

Överklagande av hovrättsdom – insiderbrott

Klagande

Riksåklagaren

Motpart

B

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten R

Saken

Insiderbrott

Dom

Göta hovrätts, avd. 2, dom den 20 december 2010 i mål nr B 3228-09

Yrkande

Jag yrkar att Högsta domstolen ändrar hovrättens dom och dömer B för insiderbrott. Vidare yrkas att ett belopp om 857 990 kronor förklaras förverkat från B såsom utbyte av brott.

Hovrättens frikännande dom

Tingsrätten dömde B för insiderbrott enligt 2 § första stycket första meningen lagen (2005:377) om straff för marknadsmissbruk vid handel med finansiella instrument (MmL) till villkorlig dom. Samtidigt dömdes den medtilltalade H för insiderbrott enligt 2 § första stycket andra meningen MmL. Även när det gäller H bestämdes påföljden till villkorlig dom.

Efter att samtliga parter överklagat tingsrättens dom frikände hovrätten B och H.

Åklagaren justerade åtalet i hovrätten, varefter gärningsbeskrivningen fick följande lydelse.

B har under november och december 2006 fått information från H angående en affärsöverenskommelse mellan Mobiclear och Forex. Informationen har inte varit offentliggjord eller allmänt känd förrän den offentliggjordes genom en pressrelease den 15 december 2006. Informationen har varit ägnad att väsentligt påverka priset på Mobiclear-aktien.

B har, uppsåtligen eller av oaktsamhet och trots att han fått den aktuella informationen, köpt Mobiclear-aktier på värdepappersmarknaden till ett sammanlagt värde av 509 703 kr under perioden den 1 – 12 december 2006. Värdet av aktierna uppgick efter pressreleasen till 1 611 362 kr. Köpen har skett genom två av B kontrollerade depåer vid banker i Stockholm.

H har uppsåtligen eller av oaktsamhet i Stockholm med råd eller på annat sådant sätt föranlett B att köpa aktierna genom att, på sätt som angetts i det föregående, tillhandahålla B aktuell information.

B bestred ansvar för brott och hävdade att han inte hade tagit emot någon insiderinformation. Den information som B lämnat i de e-postmeddelanden som åklagaren åberopat i målet påstods utgöra egna slutsatser som han dragit utifrån allmänt tillgänglig information som han själv sökt fram på Internet.

Enligt hovrätten var den information som B lämnat i e-postmeddelandena av sådan specifik natur som krävs för att det ska vara fråga om insiderinformation. Hovrätten ansåg vidare att det framgick av utredningen att informationen inte varit offentliggjord eller allmänt känd. Vidare stod det enligt hovrätten klart att informationen varit ägnad att väsentligt påverka priset på Mobiclear-aktien. Informationen var också så detaljerad, entydig och i överensstämmelse med vad som därefter skedde att mycket ansågs tala för att det var information som B hade fått av någon och att det således inte var resultatet av hans eget analysarbete.

Hovrätten uttalade vidare följande.

Som åtalet är utformat är det – även utifrån den bedömningen att det är insiderinformation som B fått – för prövningen av målet direkt avgörande om det är visat att B har fått informationen om affärsöverenskommelsen mellan Mobiclear och Forex från H, dvs. om man kan utesluta att han har fått informationen på annat sätt.

Enligt hovrätten fanns det utrymme för att B kunde ha fått informationen om affärsöverenskommelsen även från annat håll än från H. Eftersom hovrätten således inte ansåg det bevisat att B hade fått informationen från H frikändes B från ansvar för insiderbrott.

Grunder

Insiderbrott

Enligt 2 § första stycket första meningen MmL döms den för insiderbrott som får insiderinformation och som för egen eller någon annans räkning, genom handel på värdepappersmarknaden, förvärvar eller avyttrar sådana finansiella instrument som informationen rör. Av 1 § MmL framgår att med insiderinformation förstås information om en icke offentliggjord eller inte allmänt känd omständighet som är ägnad att väsentligt påverka priset på finansiella instrument.

Enligt 2 § första stycket andra meningen MmL ska även den dömas för insiderbrott som får insiderinformation och som med råd eller på annat sådant sätt föranleder någon annan att förvärva eller avyttra sådana finansiella instrument som informationen rör genom handel på värdepappersmarknaden.

Gärningsbeskrivningens utformning

Enligt 30 kap. 3 § rättegångsbalken får en dom inte avse någon annan gärning än den för vilken talan om ansvar i behörig ordning har förts. I stämmingsansökan ska åklagaren enligt 45 kap. 4 § första stycket 3 rättegångsbalken ange bl.a. "den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande".

I artikeln Den åtalade gärningen – några tankar om utformningen av gärningsbeskrivningen uttalar Dag Victor att det helt dominerande skälet för att upprätthålla ett förhållandevis strängt krav på att domstolen i sin prövning inte går utanför åklagarens gärningsbeskrivning tvivelsutan är att den tilltalade genom denna ska kunna förstå vad som läggs honom till last och därigenom också, tillsammans med sin försvarare, kunna bedöma på vilket sätt han bör försvara sig mot åklagarens påståenden. Mot detta intresse talar framför allt intresset av att undvika att vad som framstår som rena juridiska teknikaliteter leder till en frikännande dom i fall där det under huvudförhandlingen klart framgår att den tilltalade gjort sig skyldig till ett brott i huvudsaklig överensstämmelse med vad åklagaren påstått. När det gäller tillämpningen av 30 kap. 3 § rättegångsbalken i förhållande till en given gärningsbeskrivning finns dock enligt Victor en punkt vid vilken det måste sägas att gärningsbeskrivningen inte lämnar utrymme för att beakta vissa omständigheter även om domstolen skulle finna att de i och för sig måste anses utredda under huvudförhandlingen. När det gäller yrkanden och grunder finner Victor utifrån vissa förarbetsuttalanden att domstolen har en ganska långt gående skyldighet att utöva materiell processledning. Victor konstaterar att minimikraven på en gärningsbeskrivning är beskedliga. Vad som krävs är att relevanta rekvisitomständigheter finns med och att gärningen beskrivs så individualiserat att det är möjligt att skilja den från andra gärningar (35 års utredande; en vänbok till Erland Aspelin, s. 222 f).

I NJA 2003 s. 486 uttalas att åklagaren, enligt 45 kap. 4 § 1 st. 3 rättegångsbalken, i stämningsansökan ska ange "den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande". Kravet på åklagaren anges således inte vara att han i detalj ska beskriva den brottsliga gärningen. Vad som krävs enligt lagtexten är endast att han anger omständigheter som är tillräckliga för gärningens "kännetecknande". Med det torde enligt Högsta domstolen åsyftas att gärningsbeskrivningen ska innehålla vad som enligt åklagaren konstituerar brottet. Man kan även uttrycka saken så att gärningsbeskrivningen bör täcka de rekvisit som karakteriserar gärningen som brottslig. Av domen framgår vidare att det i den kontradiktoriska rättsskipningens princip ligger att den tilltalade ska ha fullgoda möjligheter att bemöta påståenden om sådana omständigheter som läggs honom till last (i rättsfallet var fråga om sådana omständigheter som lades till grund för att bedöma brottet som grovt). Det får därför enligt Högsta domstolen anses gälla ett krav på att dessa omständigheter tas upp vid en huvudförhandling. Vad som strider mot den kontradiktoriska rättsskipningens princip är att för den tilltalade överraskande moment ges betydelse vid bedömningen.

I artikel 6.3 i Europakonventionen anges vissa minimirättigheter som alltid tillkommer den som anklagas för brott. Den anklagade har enligt artikel 6.3 a) rätt att ofördröjligen och i detalj på ett språk som han förstår bli underrättad om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom. Den som anklagas för brott ska underrättas inte bara om de gärningar som läggs honom till last utan också om den rättsliga kvalificeringen av dessa gärningar. Underrättelsen kan vara muntlig eller skriftlig men ska vara så utförlig att den anklagade får möjlighet att förbereda sitt försvar på ett tillfredsställande sätt.

Hans Danelius uttalar att av principen att en tilltalad skall underrättas om anklagelsen även får anses följa att han inte skall dömas för en handling som inte omfattas av anklagelsen och som han därför inte kunnat försvara sig mot (se Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, 3 uppl., 2007, s. 278 f).

I sammanhanget bör även redovisas några uttalanden av Lars Heuman från artikeln Är vaga och oklara gärningsbeskrivningar godtagbara enligt Europakonventionen? (JT 2005-06, s. 536 ff).

I artikeln hävdar Heuman att Högsta domstolen i NJA 2003 s. 486 tolkat 45 kap. 4 § rättegångsbalken på ett sätt som strider emot vad som följer av Europakonventionen och av Europadomstolens praxis. Enligt Heuman går konventionens krav på en detaljerad anklagelseakt längre än rättegångsbalkens allmänt hållna regel. Anklagelsen ska enligt Europadomstolen inte bara vara detaljerad utan också fullständig. Kravet på omfattningen av detaljerad information beror enligt Europadomstolen på de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall. Enligt Heuman måste den tilltalade dock under alla förhållanden få sådan till-

räcklig information som krävs för att till fullo förstå omfattningen av anklagelsen mot honom med tanke på hans möjligheter att kunna förbereda sitt försvar på ett adekvat sätt. Heuman konstaterar också att rätten både har rätt och skyldighet att genom frågor försöka reda ut eventuella oklara punkter i åklagarens gärningsbeskrivning.

Victor uttalar att Heuman helt vill transformera över Europakonventionens krav till kraven på stämmningsansökans utformning. För detta saknas, såvitt Victor kan se, stöd i konventionen eller Europadomstolens praxis. Enligt Victor framgår av Europadomstolens praxis att kraven enligt artikel 6.3 a) inte specifikt hänför sig till stämmningsansökningar eller deras motsvarigheter. Tvärtom har domstolen vid åtskilliga tillfällen strukit under att vad som enligt konventionen står i centrum är förfarandet i sin helhet och inte någon särskild del av detta (JT 2006-07, s. 760).

I boken *Processens ram i brottmål – Om gärningsbegreppet, ändring och justering av åtal m.m.* uttalar Roberth Nordh följande (2 uppl., 2006, s. 38).

En speciell situation är att åklagaren har angett fel målsägande i gärningsbeskrivningen. I sådant fall menar jag att man bör bedöma gärningsbegreppet i 30:3 RB utifrån målsägandens betydelse för gärningens individualisering. Om åklagaren påstår att T har hotat X kan domstolen inte döma T för att ha hotat Y. Det samma gäller alla andra brott som riktar sig direkt mot någons person. På annat sätt bör man emellertid bedöma saken, om åklagaren t.ex. i ett häleriåtal enligt 9:6 st. 1 p. 1 BrB har angett fel målsägande som ägare till egendomen. För häleribrott enligt denna punkt krävs inte att målsäganden är känd. Det räcker med att åklagaren kan styrka att egendomen har fränhänts annan genom brott. Att det förekommer felaktigheter i den överskottsinformation som åklagaren lämnar, bör inte inverka på tolkningen av begreppet gärning i 30:3 RB.

I RH 2000:33 dömdes den tilltalade för två fall av stöld av bensin. Det faktum att hovrätten fann att bensinen tillhörde en annan person än den som angivits i åklagarens gärningsbeskrivning ansågs inte utgöra hinder mot att fälla den tilltalade till ansvar. I domen uttalade hovrätten bl.a. följande.

Enligt 30 kap 3 § rättegångsbalken får en dom inte avse annan gärning än den, för vilken talan om ansvar i behörig ordning förts. I motiven till bestämmelsen sägs att det handlingsförlopp som utgör grundvalen för processen innefattar såväl de yttre faktiska omständigheterna som de subjektiva moment vilka ingår i gärningen. Rätten får inte utsträcka prövningen till att avse någon annan gärning än den som innefattas i åklagarens framställning i dessa hänseenden. Vid bedömningen av vilken gärning den tilltalade kan dömas till ansvar för måste utgångspunkten givetvis vara att han skall ha fullgoda möjligheter att försvara sig. Så snart rätten överväger att i ett eller annat hänseende avvika från åklagarens gärningspåstående, måste rätten bedöma om den aktualiserade avvikelserna skulle ha kunnat föranleda den tilltalade att komma med andra invändningar eller annan argumentation. Som exempel på situationer där domstol avviker från åklagarens gärningspåstående kan nämnas fall där gärningen har begåtts på en annan plats samt där den utförts vid en annan tidpunkt än åklagaren angett. I dessa fall har

således avvikelserna saknat betydelse för försvaret (Fitger, Rättegångsbalken, s. 30:5--6).

Den omständigheten att bensinen vid de i målet aktuella tillfällena tillhört Karl-Axel N i stället för de av åklagaren angivna personerna innebär inte någon som helst ändring i handlingsförloppet enligt gärningsbeskrivningarna. Vidare har det uppenbarligen varit likgiltigt för Sadik D vem som drabbades av hans förfarande. Det får därför anses uteslutet att den nu aktuella avvikelserna från gärningsbeskrivningarna skulle ha föranlett honom att åberopa andra grunder för sitt bestriktande än vad han redan gjort i målet. På grund av det som sagts nu finns det enligt hovrättens mening inte något hinder mot att fälla Sadik D till ansvar för det stöldbrott som han begått.

Min bedömning

Åtalet i målet riktas mot två personer, B och H. H åtalades för insiderbrott enligt 2 § första stycket andra meningen MmL. En förutsättning för straffansvar enligt denna bestämmelse är att gärningsmannen fått insiderinformation och föranlett någon annan att förvärva eller avyttra sådana finansiella instrument som informationen rör. Åtalet mot H avser att han föranlett B att köpa Mobiclear-aktierna. En annan sida av samma mynt är att åklagaren hävdar att B fått den insiderinformation han haft när han förvärvat Mobiclear-aktier från H. När det gäller ansvar för insiderbrott enligt 2 § första stycket första meningen krävs inte mer än att gärningsmannen fått insiderinformation. Det krävs således inte att åklagaren kan visa från vem gärningsmannen fått informationen.

I gärningsbeskrivningens inledande stycke lämnas en beskrivning av insiderinformationen och anges att åklagarens uppfattning är att B fått informationen av H. I andra och tredje styckena återfinns sedan vad som läggs B respektive H till last. När det gäller B påstås i andra stycket att han, uppsåtligen eller av oaktsamhet och trots att han fått den aktuella informationen, köpt Mobiclear-aktier. I det egentliga gärningspåståendet avseende B anges således inte att han fått insiderinformationen från just H.

När det gäller åtalet i den del som avser B kan det som anges i gärningsbeskrivningens inledande stycke sägas utgöra en form av överskottsinformation. För fällande dom är det tillräckligt att det kan styrkas att han fått insiderinformation. Vem som gett honom informationen behöver däremot inte visas. Som framgått i det föregående har det i doktrinen hävdats att det faktum att det förekommer felaktigheter i den överskottsinformation som åklagare lämnar i en gärningsbeskrivning inte bör inverka på tolkningen av begreppet gärning i 30 kap. 3 § rättegångsbalken. Jag delar denna uppfattning.

Som framgått i det föregående innebär den kontradiktoriska rättsskipningens princip att den tilltalade ska ha fullgoda möjligheter att bemöta påståenden om sådana omständigheter som läggs honom till last. Högsta domstolen har uttalat att vad som strider mot den kontradiktoriska rättsskipningens princip är att för den tilltalade överraskande moment ges betydelse vid domstolens bedömning.

B har känt till att den aktuella straffbestämmelsen förbjuder den som fått insiderinformation att köpa aktier. Han har också lagt upp sitt försvar på ett sådant sätt att han hävdar att han inte fått någon information om affärsöverenskommelsen mellan Mobiclear och Forex. I stället påstår B att den information som han lämnat i de i målet åberopade e-postmeddelandena utgjorde egna slutsatser som han dragit utifrån allmänt tillgänglig information som han själv sökt fram på Internet. Åklagaren har åtalat den medtilltalade H för att ha föranlett B att köpa Mobiclear-aktierna. Det har därför inte funnits någon ytterligare utpekad person att förhålla sig till. Med hänsyn härtill anser jag att B haft fullgoda möjligheter att försvara sig mot påståendet att han fått insiderinformation, oavsett vem som lämnat informationen till honom. Han har inriktat sitt försvar på just detta sätt och det får anses uteslutet att han skulle ha kunnat åberopa andra grunder för sitt bestridande eller åberopa någon annan bevisning än han gjort. Enligt min mening skulle det inte ha kommit som en överraskning för B om hovrätten hade dömt honom för insiderbrott trots att det inte ansågs styrkt att han fått insiderinformationen från just H.

I sammanhanget bör nämnas att hovrättens dom, och sätt att resonera, däremot kom som en överraskning för åklagaren i målet. Enligt min mening skulle hovrätten, när situationen uppkom, ha frågat åklagaren hur åtalet var att uppfatta i nu aktuellt avseende. Åklagaren hade då haft möjlighet justera åtalet. Enligt min uppfattning är det närmast fråga om ett typfall där rätten genom sådan materiell processledning haft att klarlägga åklagarens inställning. Åklagaren har enligt min mening inte kunnat förutse att rätten, om det inte ansågs styrkt att B fått insiderinformationen från H, skulle ogilla åtalet på formella, juridisk-tekniska, grunder. Det är därför inte förvånande att åklagaren inte i hovrätten på eget initiativ justerade åtalet även i nu aktuellt avseende.

Sammanfattningsvis menar jag att gärningsbeskrivningens utformning inte har utgjort hinder för hovrätten att döma B för insiderbrott enligt 2 § första stycket första meningen MmL.

Hovrätten har funnit utrett att den information om affärsöverenskommelsen mellan Mobiclear och Forex som B innehått och lämnat i e-postmeddelandena har utgjort insiderinformation. Vidare har hovrätten uttalat att mycket talar för att det är fråga om information som B har fått av någon och att det således inte är resultatet av hans eget analysarbete. Hovrätten synes emellertid inte ta definitiv ställning i denna fråga utan övergår i stället till att pröva om B fått informationen från H. Enligt min mening måste det anses ställt utom rimligt tvivel att de uppgifter om affärsöverenskommelsen som B lämnat i sin e-posttrafik inte bygger på egna slutsatser utifrån allmänt tillgänglig information utan utgör information som han fått av någon. B har sedan förvärvat aktier i det bolag som informationen rört. Han bör därför dömas för insiderbrott.

Processfrågor

Frågan om prövningstillstånd

Frågor om åklagarens gärningsbeskrivning är generellt sett av stor betydelse i det dagliga arbetet för domare, åklagare och försvarare. Det är därför inte förvånande att Högsta domstolen i ett stort antal fall har prövat frågor med anknytning till utformningen av gärningsbeskrivningen. Frågorna har också i stor utsträckning behandlats i doktrinen.

Victor konstaterar i slutet av sin i det föregående nämnda artikel att han tror att vi måste acceptera att den nuvarande lagstiftningen på området ger utrymme för en mängd olikartade uppfattningar som inte kan betecknas som riktiga eller oriktiga. I en sådan situation kan det enligt Victor ligga nära till hands att ropa efter lagstiftaren. När det gäller vissa frågor kan detta visserligen vara motiverat. Men i stort anser Victor att det ändå är bättre att även fortsättningsvis lita till rättsutveckling genom praxis och doktrin (a.a., s. 261 f).

Det nu aktuella målet gäller frågan om vilken betydelse det har att åklagaren inte förmått styrka en i gärningsbeskrivningen angiven omständighet som går utöver vad som enligt rekvisiten för brottet är en nödvändig förutsättning för fällande dom. Något tydligt svar på denna fråga står inte att finna i Högsta domstolens praxis eller i doktrinen. Frågan kan aktualiseras i många olika typer av mål. I sammanhanget bör dock nämnas att det i mer komplicerade och komplexa mål för förståelsen av åtalet kan finnas behov av att åklagaren redan i stämningsansökningen anger omständigheter utöver de som enligt åklagaren direkt konstituerar brottet (se prop. 1986/87:89, s. 93). Från Ekobrottsmyndigheten har inhämtats att det är vanligt att så sker i mera komplicerade mål om ekonomisk brottslighet. Det är inte heller ovanligt i mera komplexa mål rörande andra typer av brottslighet.

Enligt min mening skulle en prövning av den nu aktuella rättsfrågan vara av vikt för ledning av rättstillämpningen. Det är samtidigt så att bevisfrågorna i målet inte i sig rymmer några principfrågor av vikt. Det kunde därför övervägas om det finns förutsättningar att med stöd av 54 kap. 11 § rättegångsbalken meddela ett partiellt prövningstillstånd och att i övrigt vilandeförklara frågan om prövningstillstånd. Prövningstillståndet kunde begränsas till frågan om det, med hänsyn till gärningsbeskrivningens utformning, utgjort en förutsättning för bifall till åtalet att det kunnat utredas att B fått insiderinformation från H.

Avslutningsvis vill jag anmärka att det under alla förhållanden kan föreligga synnerliga skäl för Högsta domstolen att meddela prövningstillstånd (54 kap. 10 § första stycket 2 rättegångsbalken). Jag får därvid hänvisa till vad jag i det föregående anfört om att hovrätten ogillat åtalet utan att dessförinnan genom materiell processledning ha klarlagt åklagarens inställning när det gäller frågan om hur åtalet var att uppfatta.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen skulle komma att meddela prövningstillstånd.

Anders Perklev

Lars Persson

Kopia till:

Ekobrottsmyndigheten, Rätts- och utvecklingsenheten (EBM B-2011/0005)
Ekobrottsmyndigheten, Nationella ekobrottskammaren i Stockholm (926-193-06)